

**O‘ZBEKISTON DAVLAT JISMONIY TARBIYA INSTITUTI
MILLIY BA XALQARO KURASH TURLARI NAZARIYASI VA
USLUBIYATI KAFEDRASI**

MA’RUZA 2

Kurash turlari bo'yicha musobaqa qoidalarini va xakamlilik qilish asoslari

TOSHKENT-2017

Muallif:

O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti Milliy va xalqaro kurash turlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasining katta o'qituvchisi Abdullayev Sh.A.

Taqrizchilar:

O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti Milliy va xalqaro kurash turlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasining mudiri Tastanov N.A.

Kurash nazariyasi va uslubiyati fanidan ma'ruzalar matni O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti « Milliy va xalqaro kurash turlari nazariyasi va uslubiyati » kafedrasining ilmiy-uslubiy hay'at majlisida ko'rib chiqilgan va tavsiya etilgan.

Kurash turlari bo'yicha musobaqa qoidolari va xakamlik qilish asoslari

Reja :

1. Kurash turlari bo'yicha musobaqalarni tashkil etish va o'tqazish.
2. Musobaqa maqsadi va vazifalari.
3. Musobaqani boshqarish.
4. Ishtirokchilar va qatnashuvchi tashkilotlar.
5. Musobaqalarni o'tkazish shartlari va tartibi.
6. Talabnomalarni berish muddatlari va tartibi.
7. Ishtirokchilar va xakamlarni qabul qilish shartlari.
8. G'oliblarni taqdirlash .
9. Xakamlar kollegiyasi tarkibi va xakamlarning majburiyatlari.

1. Kurash turlari bo'yicha musobaqalarni tashkil etish va o'tkazish

Musobaqa – bu o'quv-trenirovka jarayonining tarkibiy qismidir. Mashg'ulot jarayonida odatda, sportchining yuqori sport natijalariga erishishiga yordam beradigan hamma sifatlarni yuksak darajada namoyon qilish uchun sharoitlar yaratish imkoniyati yo'q.

Musobaqalarda har bir sportchi o'z raqibini engishga intiladi va bu intilish sportchidan butun kuchni safarbar etishni talab qiladi. Bu nafaqat insonning funksional imkoniyatlarini namoyon qilishga imkon beradi, balki ularni shakllantirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Musobaqalar quyidagi vazifalarni hal etishga yordamberadi:

- sport jamoasida o'quv-trenirovka ishi ahvolini aniqlash;
- kurashchilar tayyorgarligi darajasini aniqlash;
- u yoki bu tayyorgarlik bosqichida o'quv-trenirovka ishiga yakunyasash;

- kurashni targ'ib qilishga va shugullanuvchilar sonini oshirishga yordam berish.

Kurash musobaqalarini o'tkazish xususityaiga ko'ra ular quyidagicha bo'ladi:

- a) shaxsiy;
- b) jamoa;
- v) shaxsiy-jamoa;
- g) toifalash.

Shaxsiy musobaqalarda ishtirokchilarning har bir vazn toifasida egallagan o'rinlari aniklanadi; jamoa musobaqalarida jamoalar o'rni aniklanadi; shaxsiy-jamoa musobaqalarida birvaqtda ishtirokch'ilar va jamoalarning egallagan o'rinlari aniqlanadi. Toifalash musobaqalari ishtirokchilarning egallagan o'rinlarini aniqlamasdan o'tkazilishi mumkin. Ishtirokchilar tomonidan ko'rsatilgan natijalar sport toifalariga muvofiq unvonlar xamda razryadlarni berishda yoki tasdiklashda hisobga olinadi.

Musobaqalarni o'tkazish usuliga ko'ra ular quyidagi turlarga bo'linadi;

- a) aylnama usul;
- b) chetlatish bilan aylanma usul;
- v) aralash usul.

Musobakalar xususiyatlari ularni o'tkazish usullari musobakalarni zomida belgilab berilgan.

Kurash musobaqalari kalendar reja va musobaqa nizomiga muvofiq rejalashtiriladi hamda o'tkaziladi. Bu hujjatlarni musobaka o'tkazayotgan tashkilot tayyorlaydi va tasdiqlaydi. Ularni puxta ishlab chiqish va sport tashkilotlariga muddatidan oldin xabar qilish musobaqalarning muvaffaqiyatli o'tishiga yordam beradi. Musobakalarning kalendar rejasi ularni o'tkazishga mas'ul bo'lgan tashkilot tomonidan tuziladi.

Kalendarreja kalendaryiluch'unishlabch'iqiladi. Kalendarrejanituzishda quyidagiqoidalarga amalqilishlozim:

a) kalendarrejaniishlabch'iqayotganda uniyuqoritashkilotlartomonidanrejalashtirilganmusobakalarmuddatlariva dasturlariga asoslanganholda tuzishzarur;

b) musobaqalarsoniva xususiyatio'z ahamiyatiga ko'ra shug'ullanuvch'ilarnimas'uliyatlimusobaqalarga tayyorlashga yordamberishilozim;

v) har xilturdagimusobaqalarnio'tkazishko'zda tutiladi: tayyorgarlik, nazorat, saralashva asosiy.

Tayyorgarlikmusobaqalariningasosiymaqسادi-kurashch'i-larnimusobaqa sharoitlariga moslashtirish, musobaka faoliyatining oqilona texnik-taktikharakatlarnimustahkamlash, musobaqa tajribasiniegallash.

Nazoratmusobaqalaridasportch'iningimkoniyatlaritekshiriladi, uningtayyorgarlikdarajasi, bosibo'tilgantayyorgarlikbosqich'isamaradorligi aniqlanadi. Ko'rsatilgannatijalar aosida kurashch'ilarningkelgusidagitayyorgarlikdasturiishlabch'iqiladi.

Saralashmusobakalarinatijalaribuyich'a asosiyusobaqalarningishtirokch'ilari aniqlanadi.

Asosiyusobaqalarningboshmaqسادig'alabaga erishishyokiimkoniborich'a yuqorio'rinlarniegallashdaniborat.

Musobaqalarnitashkilqilishva o'tkazishhuch'unikkinch'imuhimhujjat - bumusobaqa nizomidir.

Musobaqa kalendarreja va kurashbo'yich'a musobaqa qoidalari asosida tuziladi. Musobaqa nizomi quyidagibo'limlarnio'zich'iga oladi.

2. Musobaqa maqsadiva vazifalari

Bu bo'limda musobaqa o'tkazayotgantashkilotning o'z oldiga qo'yadigan asosiy maqsadiva vazifalari och'ibberiladi:

- sport jamoalarida o'quv-trenirovka va tarbiyaviy ishlarning ahvolidi tekshirish;
- terma jamoa tarkibini to'ldirish maqsadida eng yaxshi kurashch'ilarni vazn toifalar bo'yicha saralab olish;
- sport tashkilotlarida sportch'ilar o'rtasida do'stlik aloqalarini mustahkamlash;
- aholi o'rtasida sport kurashini ommalashtirish va yoshlarni kurash bilan muntazam shug'ullanishga jalb qilish.

3. Musobaqalarni boshkarish

Bo'limda musobaqalarni tayyorlash va o'tkazishga umumiy rahbarlikni amalga oshiradigan tashkilot, shuningdek musobaqa o'tkazish aniq kimga yuklatilishi; musobaqalar joyini tayyorlash, sportch'ilar va hakamlarni kutib olish, joylashtirish, ovqatlantirish, ularga tibbiy xizmat ko'rsatish, shuningdek madaniyat birlarini o'rikazish uch'un kim javobgar bo'lishi ko'rsatiladi.

4. Ishtirokch'ilar va qatnashuvch'itashkilotlar

Bo'limda musobaqalarda qatnashish uch'un qaysi tashkilotlar va ishtirokch'ilarning qanday yosh guruhlari ruxsat berilishi, trenerlar va vakillarning soni tarkibi ko'rsatiladi.

5. Musobakalarnio'tkazishshartlariva tartibi

Ushbubo'limda musobaqalarnio'tkazish xususiyatiga usullariko'rsatiladi. Kunlarbo'yicha musobaqalardasturiva turlivazntoifalaridagibellashuvlarjadvalitaklifqilinadi.

Shaxsiy, shaxsiy-jamoa va jamoa musobakalarida sinov tizimibelgilanadi. Egallangano'rinlaruch'un och'kolarniberishjadvalitavsiyaqilinadi.

6. Talabnomalarniberishmuddatlari va tartibi

Dastlabkitalabnomalarniberishmuddatlari, shuningdek oxirgitalabnomalarniberishning aniqmuddatibelgilanadi. SHuningdekmandatkomissiyasiga takdimetishuch'un zarurbo'lganhujjatlarro'yxatiko'rsatiladi.

7. Ishtirokch'ilar va hakamlarniqabulqilishshartlari

Ushbubo'limda kelish vaqti, joylashtirish, ovqatlanishtartibi, sportch'ilarning etibkelishmuddati aytibo'tiladi, shuningdekmoliyaviy xarajatlarkimninghisobidanbo'lishiko'rsatiladi.

8. G'oliblarnitaqdirlash

Bubo'limda mukofotlarsanabo'tiladi: musobakalarishtirokch'ilari, jamoalar, shuningdekularnitayyorlagantrenerlarqaysio'rinuch'unhamda nima bilantaqdirlanishlariko'rsatiladi. Mukofotlarningmaxsusturlariko'rsatiladi, ya'niengyaxshitexnika uch'un, g'alabaga bo'lganirodasiuch'un, tushe bilanko'pmarta g'alaba qozonganligiuch'un.

Musobakalarnizomlariga bulgan asosiy talablar quyidagilardan iborat: aniqlik, ravshanlik, muayyanlik va asosiy bandlarda tushunch'alarning turli xilda talqin qilinishining bo'lmasligi. Ushbu hujjat amaldagi qoidalariga asoslanib tuziladi va musobaka o'tkazadigan tashkilot tomonidan tasdiklanadi. Tasdiqlangandan so'ng ishtirokch'ilar va hakamlar kollegiyasi uch'un majburiy hisoblanadi.

9. Hakamlar kollegiyasi tarkibi va hakamlarning majburiyatlari

Musobaqalarda xizmat ko'rsatish uch'un hakamlar kollegiyasi kurash federatsiyasining hakamlar komissiyasi tomonidan tayinlanadi va musobaka o'tkazayotgan sport tashkiloti tomonidan tasdiqlanadi. Hakamlar kollegiyasi bosh hakam, bosh kotib, gilam rahbari, arbitr, yon hakam, sekund merch'i-hakam, axborotchi-hakam, musobakalar vrach'idan tashkil topadi.

Bosh hakam hakamlar kollegiyasiga rahbarlik qiladi, musobaqa o'tkazayotgan tashkilot va tegishlik kurash federatsiyasi olidida musobaqalarning o'tkazilishiga javobgar bo'ladi.

Bosh hakam musobaqalar boshlanishidan oldin xonalar, jihozlar, asbob-anjomlar, zarur hujjatlarning yaroqliligini, ularning amaldagi qoidalariga muvofikligini tekshirish shart. Bosh hakam musobakalar arafasida hakamlar kengashini o'tkazadi va undan hakamlar o'rtasidagi majburiyatlarni taksimlaydi, ishtirokch'ilar vaznlarini aniqlash uch'un komissiyatayinlaydi, shuningdek gilamlar soniga qarab hakamlar brigadasini tuzadi.

Bosh hakam musobaqalar davomida musobaqalarning qoidalari va musobaka nizomiga muvofiq ularning o'tkazilishini boshqarib boradi.

Ayrim hollarda, ya'ni agar musobaqalar boshlanishidan oldin musobaqa o'tkazish joyi, jihozlari yoki asbob-anjomlari yaroqsiz holatda bo'lsa,

boshhakammusobaqalarnibekorqilishiyokinoqulaymeteorologiksharoitlarda yokimusobakalarnio'tkazishga halaqitberadiganboshqa qandaydirsabablarga ko'ra vaktinch'aliktanaffusberishimumkin.

Boshhakammusobaqalarning oxirgikunida hakamlar, jamoa vakillari, trenerlarningyakuniymajlisinio'tkazadi, natijalarnitasdiqlaydi va hamma bajarilganishlarga baho qo'yadi.

Musobaqalarningboshkotibihakamlarkollegiyasimajlisibayonnomasiniyozibb oradi, qur'a tashlashmarosiminio'tkazadi va aylana bo'ylabuch'rashuvlartartibinibelgilaydi, musobakalarjadvalinituzibch'iqadi, hamma hakamlikhujjatlarinito'ldiribboradi, arizalar va norozilikbildirishnomalariniqabulqiladi, ularto'g'risida boshhakamga xabarberadi, musobaqalarningo'tkazilishito'g'risidagitexnikhisobotnitayyorlaydi.

Gilamrahbariningvazifalariustunbo'lib, u arbitr va yonhakamishinimuvofiqlashtiribturadi. U bellashuvningborishinidiqqatbilankuzatibturishi va musobaqalarqoidalariga muvofiqholda hakamlarhamda sportch'ilarnibaholabborishishart. Arbitr va yonhakamo'rtasida kelishmovch'iliklaryuzaga kelgantaqdirda, uo'zqarorinich'iqarishga haqlidir, lekinhech'qach'onubirinch'ibo'libo'zfikrinibildirmaydi, balkiyonhakam va arbitrfikrinieshitadi. Agar arbitr va yonhakamsportch'ilarningharakat vaziyatlarinibaholashda birfikrda bo'lsalar, gilamrahbarihakamlarqaroriga aralashmaydi.

Arbitrbellashuvga bevosita hakamlirqilishpaytida engmas'uliyatli vazifanibajaradi. U bellashuvningborishiniboshqaradi, kurashch'ilarharakatinibaholaydi va bellashuvningmusobakalarqoidasiga muvofiqo'tishinikuzatibturadi. U bellashuv boshlanishito'g'risida signalberadi, bellashuvnito'xtatadi va yakunlaydi, yonhakamyokigilamrahbariningma'qullashigaqarab, bellashuvnitikturishda yokiparterda davomettirishnibelgilaydi. Bellashuv paytida arbitrshundayjoyda

turishikerakki, uturganjoydankurashch'ilarharakatlariyoki amalga oshirayotganusullarini aniqbaholay olishimumkinbo'lishilozim. U kurashch'ilarningbutungavda qisminiko'ribturishi, ularningharakatlari va tashlashlariyo'nalishini oldindanko'zlaybilishi, ularnito'g'ribaholashihamda harqanday vaqtda noto'g'ri va xavfliharakatlarni oldini olishga tayyorturishizarur.

Yonhakamkurashch'ilarningtexnikharakatlarinibaholaydi va ularnimaxsusbayonnomaga yozibboradi. U arbitrdanqat'inazar, hamma vaziyatlarda o'zfikrinibildirishilozim, kurashch'ilarharakatlarinibaholashda uningfikrlari arbitrfikrlaribilanmoskelishi, balkimoskelmasligimumkin.

Bellashuv paytida, agaryonhakamkurashch'ilarninguyokibutexnikharakatlarinisezsa, arbitresa buharakatlarniko'rmaganyokiunga e'tiborbermaganbo'lsa, ubuhaqda arbitrga xabarberishilozim.

U qizilyokiko'krangdagimaxsusko'rsatkich'niyuqoriga ko'tarib, arbitro'zfikrinibildirmasa ham, shundayqilishishart.

Sekundomerch'i-hakamkurashch'ilar, xakamlar va tomosha-binlarni vaktto'g'risida ogohlantiribboradi. U sofg'alaba vaqtiniqaydetadi, kurashch'ilarningkech'ikishlarinibelgilaydi, yakkakurashjarayoniga taalluqlibo'lmagan vaqtningyo'qotilishinihisobga oladi. O'zininghamma harakatlarinigilamrahbari va arbitrbilankelishib amalga oshiradi: arbitrxushtagibilansekundomerniyoqadi va o'ch'iradi.

Agarbellashuv kurashch'iningjarohat olganligiyokiuningkiyimida kamch'ilikborligisabablituxtatilsa, sekundomerch'i-hakamharbirminnutugashibilan vaqtne'lonqilibturadi. Bellashuv tugashibilansekundomerch'i-hakamsekundomernito'xtatadi va tovushlisignalberadi. Buni u bir vaqtningo'zida bajarishilozim.

Axborotch'i-hakammusobaqalarnio'tkazishdasturi va tartibinie'lonqiladi, tomoshabinlarga kurashningborishito'g'risida axborotberadi, harbirbellashuv

natijalarini, navbatdagijuftlik tarkibini e'lon qiladi, musobaqa qoidalarini ayrim holatlarini tushuntirib beradi, musobaqa ishtirokchilarining sport faoliyatiga tavsif beradi. Musobaqalar borish to'g'risidagi hamma ma'lumotlar musobaqa bosh hakami ruqsati bilan beriladi.

Musobaqalar vrach i hakamlar kollegiyasi tarkibiga kiradi, u ishtirokchilarning tibbiy ko'rikdano'tishi va musobaqalarni o'tkazishning sanitariya-gigienik sharoitlari uchun mas'ul hisoblanadi.

Brach' vazno'lch' anayotganda sportchilarni tibbiy ko'rikdano'tkazadi va zarur hollarda ishtirokchilarga musobaqada qatnashish uchun ruqsat berish to'g'risida xulosa chiqaradi. U ishtirokchilar o'jarohatlanganda yoki kasal bo'lib qolganida tibbiy yordam ko'rsatish lozim. Bellashuv paytida tibbiy yordamgilammi yoki yo'qini asitash qarorida ko'rsatiladi.